

पुण्याः देहात्पुः देहांतराणि आसिसृप्सोः सर्वतो गंतुमिच्छोः निरभिद्यतेत्यनुषंगः अपानतः अपगच्छतः पृथक्कमरणम् नाभ्यादीन्यधिष्ठानादीनि नाभ्यां हि प्राणापानयोर्बन्धविश्लेषे मृत्युरिति प्रसिद्धम् ॥ २८ ॥ अन्नपानानामादित्सोः संग्रहेच्छोः कुक्षिश्च अंत्राणि च नाड्यश्वासन् तत्र कुक्षिरधिष्ठानम् अंत्राण्यन्नसंग्रहे करणमिन्द्रियस्थानीयम् नाड्यस्तु पानसंग्रहे तयोर्नाड्यंत्रवर्गयोः क्रमेण नद्यः समुद्राश्च देवते तुष्टिरुदरभरणम् पुष्टिस्तु रसपरिणामतः स्थौल्यम् तदाश्रयेतदुभयनिमित्ते तत्रान्नसंग्रहेच्छोः कुक्ष्यंत्रसमुद्रतुष्टयइति चतुष्टयम् पानसंग्रहेच्छोः कुक्षिनाडीनदीपुष्टयइति विवेकः ॥ २९ ॥ निदिध्यासोः नितरांचितयितुमिच्छोः कामोऽभिलाषः हृदयमनश्चंद्रसंकल्पाः अधिष्ठानादयः ॥ ३० ॥ तदेवमधिदैवादिभेदं विभज्योक्त्वा तदंशभूतानां धात्वादीनां स्वरूपमाह त्वगिति द्वाभ्याम् त्वक्स्थूलम् चर्मतदुपरिस्थितं सूक्ष्मम् त्वगादयोऽस्थ्यन्ताः द्वंद्वैकवद्भावेन निर्दि-

आसिसृप्सोः पुः पुण्यानां भिद्वारमपानतः ॥ तत्रापानस्ततो मृत्युः पृथक्कमुभयाश्रयम् ॥ २८ ॥ आदित्सोरन्नपानानामासन्कुक्ष्यंत्रनाड्यः ॥ नद्यः समुद्राश्च तयोस्तुष्टिः पुष्टिस्तदाश्रये ॥ २९ ॥ निदिध्यासो रात्ममायां हृदयं निरभिद्यत ॥ ततो मनस्ततश्चंद्रः संकल्पः काम एव च ॥ ३० ॥ त्वक्कर्ममांसरुधिरमेदोमज्जाऽस्थिधातवः ॥ भूम्यप्तेजोमयाः सप्तप्राणोव्योमांबुवायुभिः ॥ ३१ ॥ गुणात्मकानीन्द्रियाणि भूतादिप्रभवा गुणाः ॥ मनः सर्वविकारात्मा बुद्धिर्विज्ञानरूपिणी ॥ ३२ ॥ एतद्भगवतोरूपं स्थूलं ते व्याहृतं मया ॥ मत्स्यादिभिश्चावरणैरष्टभिर्बहिरावृतम् ॥ ३३ ॥ अतः परं सूक्ष्मतममव्यक्तं निर्विशेषणम् ॥ अनादिमध्यनिधनं नित्यं बाह्यनसः परम् ॥ ३४ ॥

ष्टाः सप्तयेधातवः ते भूम्यप्तेजोमयाः तेषांच पांचभौतिकत्वेऽपि वाय्वाकाशयोः आहारादिरूपेण संवर्धकत्वाभावादेव मुक्तम् ॥ ३१ ॥ गुणात्मकानि गुणेषु शब्दादिष्वामायेषाम् विषयाभिमुखस्वभावानीत्यर्थः गुणाः शब्दादयः भूतादिरहंकारः ततः प्रकर्षेण भवन्तीति तथा अहंकारकल्पितशोभनस्वभावाः न तु वस्तुतस्तथेत्यर्थः अत्र हेतुः यतो मन एव सर्वविकाराणामात्मा स्वरूपम् बुद्धिस्तु तथा भूतार्थविज्ञानरूपिणी न तु परमार्थग्राहिणीति वैराग्यार्थमुक्तम् अनेनैव बुद्धिमनसोः स्वरूपं चोक्तम् ॥ ३२ ॥ उपसंहरति एतदिति प्रकृत्या सहाष्टभिः ॥ ३३ ॥ स्थूलमुक्त्वा सूक्ष्मं समष्टिलिङ्गशरीरमाह अतः परमस्य कारणभूतम् सूक्ष्ममतीन्द्रियम् यतः अव्यक्तम् तत्कुतः यतो निर्विशेषणम् अनादिमध्यनिधनमुत्पत्तिस्थितिलयशून्यम् नित्यंसदैकरूपम् अपक्षयादिशून्यमित्यर्थः अतएव वाक्कमनश्चेति द्वंद्वैक्यं तस्मात्परम् ॥ ३४ ॥